

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕОРІЇ ПОДІЛУ ВЛАДИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

В статье анализируется теория разделения властей и ее связь с развитием демократии. Автор раскрывает общее содержание и предназначение теории разделения властей в контексте становления демократического государства, исследует формальный и материальный способы интерпретации идеи разделения государственной власти, определяет основные проблемы, которые возникают в контексте практической реализации этой теории.

The article analyzes the theory of separation of powers and its correlation with the development of democracy. The author shows the general contents and applicability of the theory of separation of powers in a context the democratic state genesis, investigates formal and material ways of interpretation of the separation of powers idea, defines the basic problems, which arise in a context of practical realization of this theory.

Проблема осмислення та реалізації моделі поділу державної влади відноситься до групи базових не лише у сучасній теорії демократії, але й у дослідженнях з теорії держави і права і конституційного права. Подібна роль цієї ідеї пояснюється тим, що описуючи демократичну державу як таку, в якій влада належить народу і реалізується громадянами держави безпосередньо (через передбачені на законодавчому рівні механізми прямої демократії) або через представницькі органи державної влади і місцевого самоврядування, ми з необхідністю постулюємо наявність не лише певного стійкого та інституціоналізованого зв'язку між державою і суспільством, але й існування таких механізмів, які б не дозволяли державі узурпувати владу, порушувати ті принципи організації і функціонування системи державної влади, які на рівні конституції гарантують її демократизм. Зокрема про необхідність та виняткову роль таких принципів і механізмів пише О. Скрипнюк, який визначає поділ влади як один з ключових конституційних принципів основ державного ладу України [1]. Щоправда, виходячи за межі власне науки конституційного права, слід визнати, що теорія поділу влади має дещо ширше значення. У цьому сенсі, не можна не погодитися з думкою тих авторів, які описують забезпеченість поділу державної влади, не лише як сукупність конституційних норм, що встановлюють відносини між різними органами державної влади та їх гілками, але й, як одну з "базисних умов" організації і функціонування будь-якої демократичної держави [2]. Зазначене уточнення є

важливим для нас з огляду на те, що ідея і відповідна їй теорія поділу влади, описує не просто ті чи інші інститути конституційного права певної конкретної держави, а загальний спосіб організації влади, який притаманний цілому типу держав, який ми характеризуємо загальним поняттям "демократична держава". Таким чином, не заперечуючи того значення, яке дослідження принципу поділу державної влади має для науки конституційного права, слід наголосити й на тому, що сама модель "поділу влади" викликає цілий ряд складних запитань загальнотеоретичного характеру, які повинні вирішуватись з позицій науки теорії держави і права.

Актуальність нашого звернення до проблеми теоретичного аналізу правових аспектів моделі поділу державної влади зумовлюється декількома причинами. По-перше, будь-які практичні кроки у напрямі безпосереднього реформування системи державної влади, коли йдеться чи про конституційний розподіл чи про перерозподіл повноважень між різними органами державної влади, або ж коли розробляються проекти реформування загальної "владної вертикалі" повинні ґрунтуватись на загальному теоретичному усвідомленні того, що саме являє собою модель поділу державної влади, якими є властивості, і головне – які цілі і завдання можуть досягатись і розв'язуватись завдяки її запровадженню. Адже цілком зрозуміло, що сам по собі поділ влади не є ціллю державного і суспільного розвитку, а радше повинен характеризуватись як засіб досягнення таких цілей як формування демократичної і правової держави, розвиток громадянського суспільства, поширення демократичної правової і політичної культури у суспільстві. По-друге, звернення до історико-правових аспектів дослідження моделей поділу державної влади переконливо засвідчує, що в самій історії державної і правової думки майже ніколи не було загальновизнаного консенсусу щодо цінності, цілей та механізмів запровадження ідеї поділу влади. у зв'язку з чим одні теоретики виступали на її підтримку, тоді як інші – розбудовували не менш переконливі системи аргументації з метою спростування не тільки певної конкретної моделі поділу влади, але й самої цієї ідеї. Зазначена полеміка велась у Європі XVIII століття, продовжувалась у XIX – XX століттях, і не згасла навіть до сьогодення. У цьому контексті важливо максимально чітко встановити те, наскільки цінною ця ідея є для сьогодення і чи справді можна побудувати таку систему демократичного врядування, коли поділена державна влада, тим не менш, залишається ефективною щодо своїх ключових функцій. По-третє, наразі дедалі більш актуальною стає проблема узгодження класичних принципів демократії з тими новими реаліями, які ставить

сьогодення. Насамперед це чисельні проблеми управлінського характеру, коли перетворення держави на своєрідного "універсального менеджера" (тобто суб'єкта який або сам вирішує, або суттєво сприяє вирішенню нагальних суспільних проблем) змушує переосмислювати класичні принципи її організації і функціонування із врахуванням тих нових, і значною мірою – нестандартних, вимог і ситуацій, з якими стикаються сучасні держави. Зважаючи на це, дослідження теоретичних аспектів реалізації теорії поділу влади у сучасних умовах видається актуальним та вельми важливим у теоретичному сенсі завданням.

Серед тих вітчизняних фахівців, хто звертався до проблеми поділу влади у сучасній Україні, слід назвати насамперед імена К. Бабенка, Ю. Барабаша, Ю. Битяка, Р. Гринюка, М. Козюбри, А. Колодія, М. Панова, О. Петришина, О. Святоцького, О. Скрипнюка, М. Теплюка, І. Тимченка, Ю. Тодики, В. Федоренка, В. Чушенка, В. Шаповала, Ю. Шемшученка, О. Ющика. Утім, наразі слід зазначити, що переважна увага дослідників була присвячена насамперед конкретним проблемам взаємодії окремих гілок державної влади (особливо у контексті конституційних змін 2004 року і перспективи подальшого продовження конституційної реформи), а також питанням поділу повноважень між окремими органами державної влади, що відносяться до різних її гілок. Водночас загальна ідея поділу влади досліджувалась під кутом зору становлення України як правової держави. Зокрема Р. Гринюк доводить, що ідея поділу влади постає одним з фундаментальних принципів правової держави і є "одним найпомітніших здобутків у розвиткові світової політико-правової думки" [3]. Натомість у межах даної статті ми ставимо на меті дослідити теоретичне значення ідеї поділу влади, а також ті завдання, забезпечення яких вона покликана гарантувати в умовах становлення і розвитку демократичної держави. Це дозволить чітко встановити ті проблеми, які виникають у зв'язку з практичною реалізацією тих чи інших моделей поділу влади в умовах демократії, а також вказати на теоретичні передумови та способи їх розв'язання. Реалізація цієї мети передбачає послідовне вирішення таких конкретних завдань: а) розкрити загальний зміст і призначення теорії поділу влади у контексті становлення демократичної держави, б) дослідити формальний та матеріальний спосіб інтерпретації ідеї поділу державної влади, в) визначити головні проблеми, що виникають у контексті практичної реалізації цієї теорії.

Історично теоретично-наукове оформлення теорії поділу влади пов'язується з XVIII століттям, коли в Європі під впливом ідей Дж. Локка, Ш. Л. Монтеск'є та Б. Констана сформувалось усталене

сприйняття ідеї необхідності структурного і функціонального поділу державної влади на три гілки, якими виступили законодавча, виконавча і судова влада. Щоправда, як слушно відмічав відомий вітчизняний правознавець і визначний теоретик Б. Кістяківський, навряд чи можна правильно зрозуміти загальну ідею поділу державної влади, якщо не згадати ім'я голландського юриста Г. Гроція, який ще у XVI столітті чітко висловив думку про незаперечний обов'язок державної влади забезпечення громадянам певного простору свободи [4]. Зазначене зауваження Б. Кістяківського має особливе значення для нашого аналізу, оскільки воно дозволяє краще зрозуміти ті вихідні інтенції, які визначально вплинули на становлення класичної теорії поділу державної влади. Справа у тому, що від самого початку ідея поділу державної влади формувалась не стільки як певний принцип або певна модель реалізації тих чи інших завдань або цілей самої держави, скільки як один з механізмів забезпечення свободи громадян, на який не може посягати ніхто, включаючи й такий специфічний суспільний союз, яким є держава.

На думку Б. Кістяківського, всього в історії правової думки було запропоновано два основні засоби забезпечення свободи громадян у їх взаємовідносинах з державою. Перший із них був пов'язаний з ідеєю суспільного договору, теоретична розробка якої переважно асоціюється з іменем Ж-Ж. Руссо. Її сенс полягав у тому, що свобода громадян забезпечується певною формальною угодою (реальною або лише гіпотетичною), яка закріплює певні прерогативи за державною владою і встановлює конкретні і чіткі обмеження щодо можливостей її втручання у сферу вільного від держави розвитку індивідів та їх спільнот. На думку Ж-Ж. Руссо, саме ця угода – "contract sociale" повинна забезпечити громадян і суспільство від надмірного посилення держави в частині її зазіхання на простір невідчужуваної свободи і невід'ємних прав і свобод людини і громадянина. При цьому для Ж-Ж. Руссо така угода гарантує не лише права пов'язані з фізичним існуванням людини (включаючи й право власності) та її фізичними свободами, але й її політичні права [5]. Однак, як довела практика історичного функціонування державної влади, абстрактна суспільна угода, як її уявляв собі Ж-Ж. Руссо, якій практично неможливо знайти будь-якого чіткого і однозначного формально-юридичного закріплення далеко не завжди може виступити на заваді деспотичним тенденціям у розвитку держави. Іншим способом обмеження державної влади, на думку Б. Кістяківського, виступила власне ідея і теорія поділу влади. Тобто, як доводив цей дослідник, ідея поділу влади мала своєю метою

убезпечити суспільство в цілому і окремих громадян від деспотичного впливу держави. Саме з цього погляду, як доводив Б. Кістяківський, вона повинна досліджуватись і лише на цьому шляху можна отримати адекватне розуміння її значення.

Щойно ми свідомо згадали ім'я Б. Кістяківського, оскільки чимала кількість наукових суперечок щодо того, в який спосіб слід реалізувати теорію поділу державної влади, і що безпосередньо являє собою практична модель цього поділу пов'язані з тим, що доволі часто ця теорія аналізується без врахування тих завдань, що визначально перед нею ставились і поза зверненням до того теоретичного значення, яке вона має для існування демократичної держави. Для того, щоби розкрити це значення, згадаймо, що від самих своїх джерел ідея демократії як "влади (kratos) народу (demos)" асоціювалась з такою формою правління, коли найвищим і одночасно єдиним джерелом влади вважається народ. Утім, цілком очевидно, що демократія не є і не може бути такою формою суспільної самоорганізації, яка повністю або частково знімає потребу в існуванні держави. Це означає, що демократія є не стільки певною альтернативою державній організації суспільства і суспільних відносин, скільки одним з типів самої держави або одним з типів державно-правового режиму (такий підхід до тлумачення демократії обґрунтовує Т. Дроботова [6]), який забезпечує певні форми усталеної взаємодії суспільства і держави, що набувають юридичної формалізації на рівні конституції і законодавства. У цьому контексті одним з найважливіших завдань демократичного державно-правового режиму є гарантування невідчужуваності народного суверенітету, коли держава не може нехтувати загальними інтересами суспільства, обмежувати права і свободи громадян, створювати умови для нівеляції значення принципу приналежності влади народу. Поряд з різноманітними інституціональними обмеженнями державної влади, було запропоновано ще один додатковий механізм, який вводив внутрішній запобіжник від узурпації влади у саму структуру організації державних органів. Цим запобіжником стала модель поділу державної влади, яка через розподіл основних повноважень між різними органами держави сприяла розвитку такої системи державної влади, коли жоден з органів не міг сконцентрувати у своїх руках всю повноту повноважень, або ж достатню їх кількість для того, щоби обмежити народний суверенітет або ж розпочати процес поступового відчуження влади від народу як його єдиного і найвищого носія. Саме у цьому, як доводив Б. Кістяківський, і полягає значення цього принципу для демократії і демократичного врядування, адже його

справжньою метою є не стільки спроба представити державну владу, так би мовити, у трьох іпостасях (законодавчій, виконавчій і судовій), скільки створити такі організаційні умови функціонування системи державної влади, коли вона не може здійснювати будь-які свавільні кроки у напрямі обмеження влади народу, порушення тієї сфери прав і свобод, які має гарантувати суспільству в цілому та кожному окремому громадянину демократична держава. Принагідно зауважимо, що приблизно в такий же спосіб теорію поділу влади характеризував відомий конституціоналіст і теоретик права О. Градовський, який у своїй роботі "Державне право найважливіших європейських держав" вказував, що ідея поділу влади повинна досліджуватись не як безпосередня практична настанова, що ставить за мету поділити єдину і цілісну державну владу на три конкурентні одиниці, а виключно у контексті створення певних гарантій для одного з типів державно-правових режимів.

Це зауваження дозволяє вказати на два основні підходи в інтерпретації наукового змісту. Перший з них можна окреслити як формальний, або класичний. Він виходить з того, що принцип поділу державної влади є цінним сам по собі, а отже він повинен розглядатись не у його відношенні з принципом забезпечення народного суверенітету (хоча подібна можливість цілковито не відкидається), а як одна з імперативних настанов, яка передбачає рівномірний розподіл влади між трьома групами державних органів, кожна з яких може не лише вирішувати поставлені перед нею завдання, але й контролювати дії інших органів, які мають інакші повноваження і є носіями рівно вагомих державно-владних повноважень. Інший підхід можна охарактеризувати як матеріальний. Одним з перших його обґрунтував відомий німецький правознавець Георг Еллінек. Він виходив з того, що принцип поділу влади слід тлумачити не апіорно – тобто як такий, що передує тому чи іншому способу організації державної влади, а апостеріорно – тобто як такий, що є результатом існування державної влади. Це означає, що ми не в праві говорити про поділ державної влади як такої. Натомість, через об'єктивний характер цілого ряду завдань і цілей держави, в процесі її діяльності поступово викристалізуються три ключові матеріальні функції. Перша з них полягає у тому, щоби створити абстрактні правові норми, які б регулювати як загальні суспільні відносини, так і цілий ряд індивідуальних станів учасників різноманітних правовідносин. Інша функція пов'язана із встановленням у кожному конкретному випадку певного права, правового стану або інтересу. Нарешті остання функція стосується реалізації

конкретних завдань відповідно до чинних правових норм або до встановлених ними меж [7]. Ці три групи функцій дають змогу вести мову не стільки про три гілки державної влади, скільки про три типи функцій, які повинна виконувати будь-яка держава з метою реалізації свого призначення. При цьому, як вважав Г. Еллінек, ці три групи функцій пов'язані не стільки з тим чи іншим конкретним державно-правовим режимом, скільки з державою як такою. Щоправда, як вважав Г. Еллінек, зазначені три групи функцій реалізуються відповідними структурними одиницями, або – відповідними органами державної влади, кожен з яких має свою пріоритетну функцію хоча у окремо взятих випадках може частково перебирати на себе інші функції.

Не вдаючись зараз до більш ґрунтовного аналізу ідеї Г. Еллінека про три типи функцій держави, зазначимо лише те, що вона дозволяє значною мірою уникнути тих критичних зауважень, що лунали у напрямі класичної або формальної теорії поділу влади. Дійсно, на думку цього дослідника, державна влада у будь-якому випадку залишається цілісною і не втрачає цієї своєї визначальної ознаки. Утім, залежно від того, наскільки ця держава адекватно і правильно розуміє своє призначення (у цьому плані недемократичні держави характеризувались Г. Еллінеком як такі, що не виконують свого призначення, які спотворили зміст ідеї держави як універсальної форми суспільної організації), вона може виконувати або не виконувати ті функції, які можуть бути виведені з самого поняття держави.

Водночас, як вважав Г. Еллінек, важливою ознакою держави є не лише сам факт виконання нею тих чи інших функцій, але й якість їх реалізації. Тобто держава повинна дбати не лише про, наприклад, встановлення абстрактних норм поведінки, але й про те, щоби ці норми могли застосовуватись у разі виникнення суперечок або спорів про право. Так само правові норми в частині регулювання певних типів суспільних відносин (залежно від предмету правового регулювання у кожному конкретному випадку) повинні існувати не тільки формально, але й мають реалізовуватись на практиці в частині безпосереднього регулювання державою даних суспільних відносин.

У результаті цього виникає модель не просто трьох універсальних функцій, які надаються органам державної влади в цілому, а трьох типів органів державної влади, кожен з яких бере на себе реалізацію тієї або іншої функції. При цьому неможливість поєднання двох або більшої кількості функцій одним і тим же органом державної влади обумовлюється не певною жорсткою заборонаю, в основі якої завжди лежить ідея заперечення об'єктивності цілісності державної влади,

а виключно міркуваннями ефективності реалізації даних функцій. Зокрема, якщо один і той же орган буде приймати закони і їх виконувати, то цілком очевидно, що рано чи пізно одна з цих функцій буде сприйматись як другорядна по відношенню до іншої. У такому разі ми матимемо або погані закони, або погану систему їх виконання. Щоправда, це не означає, що самі по собі функції не можуть порівнюватись. Сам Г. Еллінек вказував на те, що доволі часто законодавча функція тлумачиться як "перша серед рівних", чи як найбільш значуща. Серед дореволюційних правознавців такої думки дотримувались В. Гессен, Н. Лазаревський, М. Ковалевський та інші. Однак не відкидаючи можливість порівнювати різні функції, він, тим не менш, рішуче заперечував ідею про те, що якась одна функція може бути принесена в жертву іншим. Тобто громадяни та науковці можуть розмірковувати про те, яка саме з функцій є більш або менш значущою. Але це жодною мірою не означає того, що держава чи конкретні органи державної влади можуть обирати яку з функцій реалізовувати. Для того, щоби не виникало навіть подібного питання, всі функції чітко розподіляються між різними органами державної влади. Більше того, подекуди різні за своїм функціональним призначенням органи державної влади у передбачених законодавством випадках можуть частково і на певний визначений законом термін, брати на себе повноваження, які притаманні процесу реалізації інших функцій. Скажімо, законодавчий орган державної влади може делегувати частину притаманних йому повноважень органам виконавчої влади. Принагідно зауважимо, що такі інститути містяться у конституційному праві багатьох сучасних держав, що дозволяє значно більш ефективно використовувати державну владу у складних ситуаціях, коли необхідно прийняття швидких і неординарних рішень.

Водночас надзвичайно важливою складовою частиною матеріального способу наукової інтерпретації теорії поділу влади є те, що вона бере до уваги не лише міркування ефективності реалізації основних завдань держави, але й встановлює чітку кореляцію між дотриманням функціонального розмежування змісту діяльності різних органів державної влади і можливостями узурпації державної влади. Дійсно, загальний науковий сенс поняття "узурпація влади" полягає не стільки у тому, що виникає якийсь один "надмірно сильний" орган державної влади (безвідносно до того чи це одноосібний, чи колегіальний орган державної влади), скільки у тому, що цей орган може виконувати всі ймовірні функції держави, що фактично ототожнює даний орган з державою в цілому. Зрозуміло, що в останньому випадку ми вже не

можемо вести мову ані про владу народу, ані про реально діючі інститути народовладдя, ані про народний суверенітет. Це зауваження є важливим з огляду на те, що воно дозволяє розкрити зв'язок між матеріальним способом інтерпретації теорії поділу влади та забезпеченням демократичного характеру тієї чи іншої держави, адже сам поділ влади постає нічим іншим як механізмом убезпечення від реальної або удаваної узурпації влади і її відторгнення від громадян.

Отже, як бачимо, змістовне порівняння матеріального та формального способів інтерпретації теорії поділу влади дозволяє вказати, що перший з них виявляє свій зв'язок з інструментальним тлумаченням цієї теорії, коли вона досліджується насамперед як засіб, інструмент або спосіб забезпечення демократичного врядування і недопущення узурпації державної влади. При цьому ми отримуємо методологічну змогу уникнути парадоксу співіснування у межах однієї держави як мінімум трьох, так би мовити, "суб-держав", кожна з яких має цілком самостійні повноваження і всю повноту та силу державної влади. Відмовляючись від жорсткого формального тлумачення теорії поділу влади ми тим самим пристаємо до позиції, яка виходить з того, що різні види реалізації єдиної державної влади лише умовно можуть вважатися окремими владами. Як пише В. Теплюк: "Йдеться про одну, єдину державну владу, що існує в державі, органи якої здійснюють її функції, виконуючи єдині завдання, взаємодіють, доповнюючи одна одну, хоча іноді певною мірою і суперечать одна одній" [8]. З огляду на це уточнення змісту теорії поділу влади та її значення для розвитку демократичної держави, можна вказати на ті проблеми, що постають в процесі її практичної реалізації.

До першої групи проблем, на наше переконання, слід віднести ті, коли в процесі безпосереднього забезпечення теорії поділу влади у державно-правовій практиці перевага надається саме формальному розумінню її змісту. У такому випадку свідомо або несвідомо створюється така модель організації державної влади, коли через максимальну самостійність і незалежність окремих гілок державної влади, майже повністю унеможлиблюється процес їхньої взаємодії. Очевидно, що такий підхід до реалізації теорії поділу влади має своїм наслідком внесення хаотичності та безсистемності у діяльність системи державної влади, коли через штучне відокремлення різних "гілок влади" спотворюється сама ідея демократичного врядування як ефективного способу забезпечення суспільних інтересів і розв'язання загально значимих для громадян держави проблем. Така настанова має не лише очевидні теоретичні вади (адже у даному разі власне

ставиться під сумнів положення про необхідну єдність державної влади як базову умову існування будь-якої держави), але й спричиняє появу цілого ряду безпосередніх конституційно-правових проблем, що постають у процесі правового забезпечення розвитку системи державної влади. Здебільшого всі ці проблеми пов'язані із створенням таких правових механізмів, які б уможливили реалізацію тих цілей держави, які можуть бути реалізовані виключно при об'єднанні зусиль різних органів державної влади із різною функціональною спрямованістю. Наприклад, таке завдання як забезпечення правопорядку ніколи не може бути забезпечено лише якоюсь однією з гілок державної влади (якою б ефективною та сильною вона не була), а є результатом системної взаємодії всіх органів державної влади.

По-друге, механічне перенесення класичної теорії поділу державної влади на сучасні умови державно-правового розвитку залишає поза увагою існування цілого ряду органів державної влади, які не відносяться до класичної тріади "законодавча – виконавча – судова влада". Більше того, для визначення форми державного правління у тій або іншій державі, а також до встановлення найважливіших ознак системи функціонування органів державної влади, значно важливішим часто виявляється інший трикутник, який В. Шаповал окреслює формулою: парламент – уряд – президент [9]. За цієї причини наголос, насправді, переноситься з поняття "гілок" державної влади на поняття "функцій", що реалізуються відповідними органами держави.

Підбиваючи результати проведеного дослідження, можемо сформулювати такі висновки. По-перше, дослідження змісту теорії поділу влади у контексті її зв'язку з теорією демократичної держави дозволяє зафіксувати, що визначально поділ влади тлумачився не стільки як кінцева мета організації системи державної влади, скільки як засіб, який дозволяє забезпечити державу від антидемократичних тенденцій до узурпації всієї повноти влади і її відчуження від народу. Таким чином основною метою розробки теорії поділу влади стало створення і обґрунтування таких організаційних умов функціонування системи державної влади, коли вона не може здійснювати будь-які свавільні кроки у напрямі обмеження народного суверенітету і порушення прав і свобод людини і громадянина. По-друге, серед існуючих інтерпретацій теорії поділу влади можна визначити два головні підходи: формальний і матеріальний. Перший з них виходить з того, що кожна з гілок державної влади має власну прерогативу, а також відмінну від всіх інших гілок компетенцію, і лише разом взяті вони утворюють систему державної влади. Натомість для матеріального

підходу властиве тлумачення поділу влади як похідного результату існування цілісної і єдиної державної влади, яка через складність своїх завдань і цілей має реалізовувати три основні групи функцій, які розподіляються між трьома групами органів державної влади. саме цей підхід дозволяє уникнути суперечностей та проблеми, які постають у процесі запровадження формально витлумаченої теорії поділу влади. По-третє, значна кількість проблем, що виникають у процесі практичного запровадження теорії поділу влади пояснюються відсутністю чіткого наукового розуміння того, яка саме модель реалізується у кожному конкретному випадку, що спричиняє непослідовність та суперечливість правотворчого процесу, покликаного сприяти створенню нормативно-правової основи для практичної реалізації досліджуваної нами теорії.

В цілому ж, продовження теоретико-правових досліджень у цьому напрямі має, на думку автора, доволі широкі перспективи як у власне теоретичному, так і у практичному аспекті наукового забезпечення державотворчих і правотворчих процесів у сучасній Україні.

Література:

1. Скрипнюк О. В. Курс сучасного конституційного права України: академічне видання / О. В. Скрипнюк. – Х.: Право, 2009. – С. 159-160.
2. Лукаш О. Л. Взаємодія органів державної влади і реалізація конституційного принципу поділу влади в Україні / О. Л. Лукаш // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2008. – № 4 (78). – С. 116.
3. Гринюк Р. Ф. Ідея правової держави: теоретико-правова модель і практична реалізація / Р. Ф. Гринюк. – К.: Концерн "Видавничий Дім "Ін Юре", 2004. – С. 214.
4. Кистяковский Б. А. Философия и социология права / Б. А. Кистяковский. – СПб.: РХГИ, 1999. – С. 472.
5. Прокопов Д. Є. "Гіпотеза природного стану" і тлумачення права Ж.-Ж. Руссо / Д. Є. Прокопов // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2010. – № 1. – С. 27-28.
6. Дроботова Т. Б. Співвідношення держави і права як критерій визначення типу державно-правового режиму / Т. Б. Дроботова // Верховенство права і демократія: Матеріали методологічного семінару, проведеного на базі правничого факультету Національного університету "Острозька академія" (2 жовтня 2009 р.) / За ред. О. В. Скрипнюка. – К.: Логос, 2009. – С. 64-67; Дроботова Т. Б. Інститути народовладдя у забезпеченні демократизму державно-правового режиму сучасної України / Т. Б. Дроботова // Юридична Україна. – 2010. – № 3. – С. 39-45.
7. Еллинек Г. Общее учение о государстве / Георг Еллинек. – СПб.: Изд-во "Юридический центр Пресс", 2004. – С. 581-582.

8. Влада в Україні: шляхи до ефективності. Всеукраїнський форум учених-правознавців / Відп. ред. О. Д. Святоцький. – К.: Ін Юре, 2010. – С. 56.
9. Шаповал В. Форма державного правління як конституційний *modus vivendi* сучасної держави / В. Шаповал // Право України. – 2009. – № 10. – С. 38.

Телем І. В., ПНПУ ім. К. Д. Ушинського

ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА СУСПІЛЬСТВА: ЛІБЕРАЛЬНИЙ ПРОЕКТ ДЛЯ УКРАЇНИ

В статті аналізується ефективність функціонування отечественной управленческой структури, и как наиболее оптимальный вариант предлагается и обосновывается либеральный проект функционирования политической системы с учетом реальных показателей экономического, политического и гуманитарного развития страны его успешной реализации.

In the article analyzed evection functioning of domestic administrative structure, and as the most optimum variant is offered and grounded liberal project of functioning of the political system taking into account the real indexes of economic, political and humanitarian development of country of his successful realization.

Майже двадцятирічний період існування української держави характеризується постійним відтворенням кризових ситуацій у функціонуванні її управлінських інститутів, наявністю сталого тренду "Конституційних циклів" перерозподілу повноважень між гілками влади в цілому та їхніми окремими структурними елементами зокрема. Враховуючи особливі – організаційно-контрольні та регулятивні – функції, що їх повинна виконувати модерна політична система, зазначені "негаразди" її українського інваріанту не можуть бути інтерпретовані як виключно ендогенні проблеми цілком незалежної оленіці суспільного життя, адже сморід негативно впливають на спрямованість та зміст всіх без винятку процесів, що розгортаються в економічній, культурній, духовній та багатьох інших підсистемах вітчизняного соціуму. Велика ресурсна витратність української політичної системи в порівнянні з її невисокою ефективністю обумовлюють актуальність винайдення дієвих рецептів підвищення коефіцієнту корисної дії вітчизняних управлінських структур. Природними кроками для вирішення цього завдання слід вважати ретельний аналіз та творче застосування в специфічних національних умовах досвіду інших країн,